

**Euro-Latin American Parliamentary Assembly
Assemblée Parlementaire Euro-Latino Américaine
Asamblea Parlamentaria Euro-Latinoamericana
Assembleia Parlamentar Euro-Latino-Americana**

EURO-LATIJSNS-AMERIKAANSE PARLEMENTAIRE VERGADERING

Commissie sociale zaken, menselijke uitwisselingen, milieu, onderwijs en cultuur

7.11.2011

VOORLOPIGE VERSIE

WERKDOCUMENT

Formeel onderwijs, informeel onderwijs en nascholing in Europa en Latijns-Amerika

Rapporteur: xx

Formeel onderwijs, informeel onderwijs en nascholing in Europa en Latijns-Amerika

Allereerst moeten de gebruikte termen nauwkeurig worden gedefinieerd omdat, zoals vaak het geval is in de sociale wetenschappen, veel uitdrukkingen geen precieze, algemeen aanvaarde omschrijving hebben. De betekenis en de connotaties van de woorden hangen af van allerlei factoren zoals tijd en plaats, het gedachtegoed dat gebruikt wordt als uitgangspunt voor het debat, sociaal-culturele variabelen, enzovoort.

Ten behoeve van dit document verstaan wij onder *onderwijs* het “alomvattende proces van de samenleving waardoor personen en sociale groepen binnen de nationale en de internationale gemeenschap en ten behoeve hiervan, bewust leren al hun mogelijkheden, attitudes, vaardigheden en kennis te ontwikkelen”¹.

Doorgaans wordt onderscheid gemaakt tussen het “niet-formele onderwijs” en het “informele onderwijs”. De eerste term verwijst naar processen die worden aangeleerd in een organisatie, een ruimte of een omgeving die geen onderwijsinstelling is, maar die wel aan specifieke doelstellingen en plannen beantwoordt. Daarom moet “niet-formeel onderwijs” dan ook niet verward worden met “buitenschools onderwijs”.

De term “informeel onderwijs”, waarnaar in de titel van het gevraagde document wordt verwezen, wordt gewoonlijk gebruikt voor onderwijsprocessen die niet voortkomen uit specifieke plannen, maar die spontaan ontstaan, die niet noodzakelijk in het kader van een instelling, al dan niet voor onderwijs, worden gegeven, die worden verkregen door de dagelijkse praktijk; de term wordt daarom door velen geassocieerd met de rol die de communicatiemedia op onderwijskundig gebied vervullen, ongeacht of deze bedoeld zijn om gedragsveranderingen van personen teweeg te brengen.

Wat nascholing betreft, wordt in een document van de UNESCO, ondertekend door dr. Carlos Tünnermann Bernheim², met een citaat van Charles Hummel³, zeer duidelijk onderscheid gemaakt tussen permanente educatie, volwassenenonderwijs en nascholing in de volgende termen: “Toch is het belangrijk permanent onderwijs niet te verwarren met nascholing, zoals vaak gebeurt wanneer men zich de term voor de eigen doeleinden wil toe-eigenen. Het onderwijs aan volwassenen is slechts een, weliswaar belangrijk, onderdeel van een stelsel van permanent onderwijs. Wat de term nascholing betreft, is deze eveneens beperkt omdat hij uitsluitend betrekking heeft op het beroepsmatige aspect van de scholing, terwijl het bij permanent onderwijs gaat om *onderwijs* in de ruimste betekenis”⁴.

In het verslag van de Internationale Commissie voor onderwijs voor de 21e eeuw, voorgezeten door Jacques Delors, wordt voorgesteld de notie *permanent onderwijs* opnieuw te bekijken en uit te breiden tot *een leven lang leren*, want naast de nodige aanpassingen in verband met de veranderingen van het beroepsleven moet een leven lang leren een blijvende structurering bevorderen van de mens, zijn kennis en zijn vaardigheden, maar ook van zijn beoordelings- en handelingsvermogen⁵.

Aan de hand van deze verduidelijkingen kunnen we het onderwerp aanvatten, waarbij we er meteen op wijzen dat, hoewel voor de individuele mens de bevrediging van basis- en levensbehoeften (voeding, gezondheid, enz.) op de eerste plaats komt, vanuit het oogpunt van de samenleving als geheel het onderwijs dezelfde plaats moet innemen, uiteraard zonder de andere behoeften uit te sluiten – zoals trouwens met geen enkele sector het geval kan zijn. De reden van deze stelling is dat honger, armoede, ellende en sociale onrechtvaardigheid op alle niveaus niet noodzakelijk worden veroorzaakt door

¹ Uit Recommendation concerning Education for International Understanding, Co-operation and Peace and Education relating to Human Rights and Fundamental Freedoms, aangenomen door de Algemene Vergadering van de Organisatie van de Verenigde Naties voor Onderwijs, Wetenschap en Cultuur (UNESCO) tijdens haar 18e vergadering, op 19 november 1974.

² Lid van de Uitvoerende Raad van de UNESCO, speciale raadgever van de UNESCO voor het hoger onderwijs in Latijns-Amerika en het Caribisch gebied, lid van de Raad van Bestuur van de Universiteit van de Verenigde Naties (Tokyo) en van de Club van Rome, algemeen secretaris van de Consejo Superior Universitario Centroamericano (CSUCA), en oud-minister van onderwijs in Nicaragua. Zie: http://www.daad.de/de/download/alumni/veranstaltungen/03_03_30/Bernheim.pdf.

³ Charles Hummel: *La educación hoy frente al mundo del mañana*, Voluntad/ UNESCO Bogota, 1978. blz.37.

⁴ *La educación permanente y su impacto en la educación superior*. Door Carlos Tünnermann Bernheim. Zie: <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001204/120441so.pdf>.

⁵ UNESCO; **Learning: The Treasure Within**, verslag van de Internationale Commissie voor het onderwijs in de 21e eeuw, voorgezeten door Jacques Delors; EDICIONES UNESCO; Correo de la UNESCO; Mexico, D. F., Mexico. 1997. Ook het *Compendium* van dit verslag; Ediciones UNESCO; Parijs, Frankrijk, 1996.

schaarste van natuurlijke hulpbronnen, technologische tekortkomingen in de productie of een te grote bevolkingsgroei, maar ook, en vooral, in het alomtegenwoordige bestaan van een gebrekkige waardenstructuur, waarin veel mensen (individuen, groepen, klassen en belangrijke bevolkingssectoren van landen en zelfs van groepen landen) zonder gevoel van solidariteit of een integrale visie op de ontwikkeling van de aarde, zich niet geraakt of verantwoordelijk, noch medeschuldig voelen aan het bestaan van de kloof tussen rijk en arm of, meer in het algemeen, aan de situatie van onrecht waarin de meeste bewoners op aarde leven, te midden van beschamende tegenstellingen¹.

Daaruit volgt dat de begrippen *formeel onderwijs*, *informeel onderwijs* en *nascholing*, met de verduidelijkingen uit de vorige paragrafen, per definitie in dienst staan van het algemeen nut, dat wil zeggen van het bereiken van een integrale en duurzame ontwikkeling voor de gehele mensheid, een ontwikkeling die moet blijken uit het bestaan van ware sociale rechtvaardigheid en gelijkheid; vrede en harmonie; eerbiediging van de mensenrechten, van de natuur en van culturele verschillen; algemene bevrediging van alle menselijke behoeften, waaronder kwaliteitsonderwijs voor iedereen en een volwaardige democratie.

Het is van het grootste belang er rekening mee te houden dat de wereld van vandaag wordt gekenmerkt door onophoudelijke veranderingen, in een tempo en met een intensiteit die hun weerga niet kennen in de geschiedenis van de mensheid. Volgens verschillende gespecialiseerde berekeningen wordt tegenwoordig elke dag in enkele uren meer informatie geproduceerd dan tien of twintig jaar geleden in 100 jaar². In deze context krijgen de begrippen *een leven lang leren*, dat zoals we al zeiden de traditionele betekenis van nascholing en permanent onderwijs uitbreidt, en *informeel onderwijs*, dat zeer geschikt is om bij te dragen aan een proces van een leven lang leren, nog meer belang, want het informeel onderwijs zelf gaat het hele leven door en wordt gevoed door de dagelijkse ervaring; bovendien heeft de betrokkene hierbij een actieve rol in zijn eigen vorming en in die van anderen.

Toch wordt in toenemende mate erkend dat de sociale communicatiemedia een wezenlijk en steeds dynamischer onderdeel van het informele onderwijs vormen³. Wanneer wordt gesproken over "onderwijs" moet daarom zeker ook de rol van deze massacommunicatiemedia worden opgenomen. Vooral omdat, hoewel altijd al werd gezegd dat de functie van deze media is "te leren, informeren, amuseren en onderhouden", het informeren en amuseren of onderhouden in feite ook onderwijshandelingen zijn, die bovendien een enorm educatief (of deseducatief, afhankelijk van het geval) potentieel hebben, vooral bij kinderen⁴.

De communicatiemedia hebben dan ook een grote verantwoordelijkheid in onderwijsprocessen, met name de informele; zij moeten het beginsel van persvrijheid altijd eerbiedigen, maar binnen de erkenning van deze vrijheid ook het feit dat deze, zoals alle menselijke vrijheden, enerzijds een grens kent: die van de ethiek, van de onbepaalde onderwerping aan de universele ethische waarden en beginselen. Anderzijds moet deze vrijheid gericht zijn op het nastreven van het algemeen belang.

Om zijn cruciale en onvervangbare rol in het voorzien in de behoeften en het verwezenlijken van de menselijke aspiraties te kunnen vervullen, moet het onderwijs beantwoorden aan de voorstellen in genoemd verslag van de Internationale Commissie voor Onderwijs voor de 21^e eeuw aan de UNESCO. Van de in dat verslag behandelde onderwerpen moet de nadruk worden gelegd op die met betrekking tot, enerzijds, de tegenstellingen die door het proces moeten worden weggenomen: tussen het mondiale en

---

⁶ Uit: *Educación: Protagonista del Desarrollo*. Tijdschrift *Visión Internacional*, vol. 79 nr. 4, 16 tot 31 augustus 1992. Mexico, D.F. Mexico.

² Zie, naast andere bronnen, bijvoorbeeld: *¿Cuántos datos se crean al día en Internet?* (Hoeveel gegevens worden dagelijks aangemaakt op internet?) In: <http://www.elmundo.es/elmundo/2011/02/08/navegante/1297179889.html>.

³ Van de verschillende bestaande referenties noemen we de volgende:

- *Fundamentos y retos de educación social-informal desde el análisis crítico de los medios de comunicación*. Eerste virtuele Latijns-Amerikaanse congres voor onderwijs op afstand – LatinEduca 2004. In: http://www.ateneonline.net/datos/50_03_Lorenzo_Oswaldo.pdf;

- *Medios de comunicación de masas, educación informal y aprendizajes sociales*. Door Ángel Licerías Ruiz. Universiteit van Granada, Spanje. 2005. In: <http://www.ub.edu/histodidactica/CCSS/Licerías-medios.pdf>.

⁴ Onderwijsmateriaal voor het vak *Desarrollo, planificación y el ciclo del proyecto (Ontwikkeling, planning en projectcyclus) van het "Doctorado en Educación"* van de Faculteit Filosofie en Letteren van de Nationale Universiteit van Cuyo (Mendoza, Argentinië), een programma dat werd uitgewerkt in overeenstemming met het PRIS (Laboratoire de Psychologie des Régulations Individuelles et Sociales), de Université de Rouen (Frankrijk) en het CNAM (Centre de Recherche sur la Formation, Frankrijk). Mendoza, Argentinië, 2004.

het lokale, traditie en moderniteit, de lange en de korte termijn, de noodzakelijke concurrentie en de zorg voor gelijke kansen, de ongemene ontwikkeling van kennis en de capaciteit van de mens om zich deze eigen te maken; het geestelijke en het materiële; daar kunnen nog andere op te lossen tegenstellingen aan worden toegevoegd zoals die tussen heden en verleden, tussen subject en object, universele beginselen en waarden en sociale theorieën, en op cultureel gebied de spanning tussen het individuele en het universele die wordt gevormd door de uitdaging van een altijd wankel evenwicht tussen de waardering van de afzonderlijke ervaringen van verschillende sociale groepen en, vanuit het onderwijs, het noodzakelijke behoud van de voorwaarden tot een creatieve uitwisseling met de wezenlijke elementen van de universele cultuur¹. En bovendien wat in genoemd verslag aan de UNESCO wordt gedefinieerd als “de vier kerntaken van het onderwijs”: leren te weten, leren te doen, leren samen te leven – of met de anderen leren leven – en leren te zijn.

Een ander onontkoombaar begrip dat richting moet geven aan alles wat met onderwijs in zijn verschillende vormen te maken heeft, is dat van de *ontwapening voor onderwijs*, waarbij de enorme bedragen die worden besteed aan het produceren en aanschaffen van wapens en voor militaire uitgaven in het algemeen aangewend moeten worden voor onderwijs. Zo zouden we een cultuur van dood en geweld, die voortdurend wordt gevoed en verder om zich heen grijpt, geleidelijk kunnen vervangen door een cultuur van leven en vrede².

Parlementen en interparlementaire organisaties hebben een belangrijke en onmisbare rol in deze cruciale opdracht. Wat deze rol betreft, weten wij allen binnen EUROLAT dat, zoals het Latijns-Amerikaans Parlement het in zijn verschillende institutionele documenten zo goed uitdrukt, de wetgevende vergaderingen drie basisfuncties hebben, namelijk die van wetgever, toezichthouder en bespreker van de grote sociale problemen.

Voor de parlementen en parlementaire instanties op internationaal, subregionaal of regionaal niveau moet de wetgevende functie voornamelijk bestaan uit de volgende activiteiten: a) het bevorderen en steunen van de verbetering en verrijking van de bestaande wetgevende lichamen; b) het bevorderen van de harmonisatie van de wetgeving en het opstellen van wetten, decreten en andere juridische referentieteksten die het kader vormen voor de wetgevende handelingen van een land; en c) alle nationale parlementen aansporen om de aanbevelingen en besluiten die voortkomen uit de gezamenlijke debatten aan te nemen.

Wat de functie van toezichthouder betreft, moeten de nationale parlementen en de parlementaire instanties instellingen in het leven roepen die de naleving van de verbintenissen, aanbevelingen en besluiten die worden aangenomen, begeleiden en controleren.

Behalve dat de subregionale en regionale parlementen op zichzelf belangrijke fora voor discussie en analyse van de grootste problemen van de samenleving en de overeenkomstige maatregelen zijn, is het ook hun taak ruimte te scheppen voor de regionale en interregionale dialoog, niet alleen met andere, soortgelijke organen, maar in het algemeen met alle bij het proces betrokken deelnemers³.

In het PARLATINO is nog eens benadrukt dat het parlamentslid, als wettige vertegenwoordiger van de burgermaatschappij, niet kan ontbreken bij zo belangrijke debatten als die over bijvoorbeeld het onderwijs met zijn grote implicaties voor alle aspecten van het maatschappelijk leven. De wetgevende functie bestaat niet alleen in het aannemen van wetten, maar dient bovenal om daarover te besluiten en toezicht te houden op de naleving ervan, handelingen die niet uitgevoerd kunnen worden met voldongen feiten; zij impliceren een nauwe betrokkenheid bij alle fasen van het proces en voortdurende begeleiding hiervan.

Het is dan ook de verantwoordelijkheid van ons allen, als parlamentsleden van onze landen, als

---

¹ De tegenstellingen die niet worden genoemd in het verslag-Delors zijn bijna letterlijk overgenomen uit HELLER, Agnes, e.a. Zaia Brandão (Org.). *A Crise dos Paradigmas em Ciências Sociais e os Desafios para o Século XXI*. Contraponto Editora, Ltda. Rio de Janeiro, Brazilië, 1999.

² Uit: ESCOTET, Miguel A.; Alborno, Orlando, e.a. *Educación y Desarrollo desde la Perspectiva Sociológica*. Universidad Iberoamericana de Postgrado, Salamanca, Spanje, 1989. En uit het onderwijsmateriaal voor het vak *Desarrollo, planificación y el ciclo del proyecto (Ontwikkeling, planning en de projectcyclus)*. Doc. cit.

³ Uit de presentatie van het Latijns-Amerikaans Parlement op de *Parlementaire Conferentie in de Wereldhandelsorganisatie (WHO). Rondetafel over de parlementaire dimensie van de WHO*. Genève, Zwitserland, 17-18 februari 2003.

leden van de Commissie sociale zaken, menselijke uitwisselingen, milieu, onderwijs en cultuur van EUROLAT en met name als wettige vertegenwoordigers van onze kiezers en hun meest gekoesterde ambities, er steeds voor te zorgen dat het onderwijs zijn voornaamste en onmisbare taak in de processen van ontwikkeling en integratie van onze volkeren kan vervullen.

Tot besluit van dit document zal in die verplichtingen dan ook worden verwezen naar de verplichtingen die de wetgevers van Latijns-Amerika aangingen tijdens de door PARLATINO en de UNESCO bijeengeroepen *eerste interparlementaire conferentie over onderwijs*, die plaatsvond in de toenmalige permanente zetel van het Latijns-Amerikaanse Parlement in São Paulo, Brazilië, op 5 en 6 november 2002, en die zijn opgenomen in de *Verklaring van São Paulo*, het eindverslag van deze conferentie:

1. Garanderen dat de grondwet van elk land wordt gerespecteerd met betrekking tot de vastgelegde onderwijsplicht, ofwel wat het aantal jaren onderwijs, ofwel wat de schoolgaande leeftijd van de leerling betreft.

2. Erop toezien dat de landelijke onderwijsstelsels voorzien in het volgende: a) wat de beschikbaarheid betreft, *onderwijs voor allen*, zonder enige vorm van discriminatie, en b) wat de betekenis en de inhoud betreft, onderwijs waarin de vier kerntaken van het "*Verslag aan de UNESCO van de Internationale Commissie voor Onderwijs voor de 21^e eeuw*" (*verslag-Delors*) zijn opgenomen: *leren te weten, leren te doen, leren samen te leven en leren te zijn*, evenals het *bijbrengen van waarden* waarmee de fundamentele, strategische rol van volledige vorming van het individu adequaat kan worden vervuld.

3. Ervoor zorgen dat ten minste 6% van het bruto nationaal product (BNP) naar onderwijs gaat met de intentie die investering geleidelijk te verhogen overeenkomstig de behoeften van elk land en met de garantie van efficiëntie en gelijkheid bij de toewijzing van de middelen.

4. Versterken van de rol van de school op de voor elk land en elke gemeenschap meest adequate wijze, teneinde de onderwijsinstellingen werkelijk autonoom, efficiënter en doelmatiger te maken in leerprocessen en -resultaten, met een dynamischer participatie van alle deelnemers.

5. Bevorderen van de sociale erkenning van onderwijzers door betere opleiding en nascholing, arbeidsvoorwaarden en salaris, op basis van een juiste beoordeling van hun prestatie die past bij de belangrijke sociale functie die zij bekleden.

6. Zorgen voor het inzetten van nieuwe technologieën in de onderwijsprocessen en het beheer van het onderwijsstelsel om het leren te verbeteren.

7. De onderwijsstelsels flexibeler maken voor een gevarieerder aanbod dat beter is toegesneden op de omstandigheden van de lerenden en de onderwijsgemeenschap in het algemeen teneinde een leven lang leren te garanderen.

8. Aanzetten tot constante kwaliteitsbeoordeling van het onderwijs en het gebruik en de verspreiding van de resultaten om in ieder land te komen tot betere onderwijsstelsels.

9. Bevorderen van een cultuur van sociale verantwoordelijkheid voor onderwijs door de participatie van gezinnen, plaatselijke gemeenschappen en andere deelnemers en sociale bemiddelaars.

10. Erop toezien dat de communicatiemedia de volle verantwoordelijkheid op zich nemen van hun rol als overbrengers van waarden en dat zij zich daadwerkelijk inzetten voor het algemene leerproces van ieder land.

11. Bevorderen van onderzoek, bezinning en openbare debatten over onderwijs en onderwijshervorming, in het besef dat de betekenis, de basis en de strategieën van onderwijshervorming continu bestudeerd moeten worden.

12. Formuleren en uitvoeren van de strategieën en de maatregelen die nodig zijn om de uitvoering van het Regionaal Onderwijsproject voor Latijns-Amerika en het Caribisch gebied (PRELAC) en van het Onderwijsplan voor de Ontwikkeling en de Integratie van Latijns-Amerika te garanderen. En,

13. Een begin maken met het wettelijk harmonisatieproces op onderwijsgebied in Latijns-Amerika

en het Caribisch gebied, en het bevorderen van andere strategieën voor internationale samenwerking op dit gebied en voor subregionale en regionale integratie.